

ӘОЖ 81.33

ҒТАХР 16.21.51

DOI 10.37238/2960-1371.2960-138X.2024.95(3).67

Балаева А.Б.

**А. Байтұрсынұлы атындағы тіл білімі институты,
Алматы, Қазақстан,**

E-mail: bakitovna1982@mail.ru

АҒАРТУШЫ, ПЕДАГОГ –ҒАЛЫМ Ш.САРЫБАЕВТЫҢ ТІЛТАНЫМДЫҚ МҰРАСЫ

Андатпа. Бұл мақала қазақ тіл білімінің көрнекті қайраткері Шамғали Сарыбаевтың тілдік мұрасын кешенді зерттеу болып табылады. Зерттеу ғылыми әдебиеттегі олқылықтың орнын толтырып, Сарыбаевтың лингвистикалық үлесінің тереңдігі мен кеңдігіне тоқталып, оның еңбектерінің бірегейлігі мен маңыздылығын атап өтті.

Бұл зерттеудің түпнұсқалығы Шамғали Сарыбаевтың қазақ тіл біліміне терең ықпалын түсінуге біртұтас көзқарас болып табылады. Оның ғылыми еңбектерін, оның шығармашылығының әдіснамалық үлесі мен мәдени әсерін мұқият талдау оның лингвистикалық мұрасының бұрын зерттелмеген қырларына жарық түсіреді.

Мұқият құрылымдалған мақаланың басында Сарыбаевтың лингвистикаға қосқан үлесіне арналған зерттеулердің қазіргі жағдайына шолу беріледі және алдыңғы зерттеулердің шектеулі көлемі байқалады. Оның әдіснамасына жан-жақты талдау жасалады, тарихи лингвистикадағы рөлі атап көрсетіледі.

Зерттеуде Сарыбаевтың қазақ тілін стандарттаудағы аспаптық рөлі ашылып, оның бір жазудан екінші жазуға көшуге қосқан үлесінің дәлелі келтіріледі. Бұдан басқа, алдыңғы зерттеулерде жиі назардан тыс қалатын, оның қазақ халық әдебиетінің ауызша сақталуына қосқан үлесі қарастырылады.

Қорытындысында аталмыш зерттеу Шамғали Сарыбаевтың лингвистикалық мұрасының бірегейлігі мен маңыздылығын, сондай-ақ оның көп қырлы үлесін толық бағалау үшін одан әрі зерттеулердің қажеттілігін атап өту керек. Ол біздің қазақ тілі мен мәдениеті түсінігімізді тереңдетуге бағытталған зерттеулерді жалғастыруға шақырады және Сарыбаевты лингвистика мен мәдениетті сақтау саласында мәңгі белгі ретінде көрсетеді.

Кілт сөздер: Шамғали Сарыбаев; Қазақ лингвистикасы; Лингвистикалық зерттеулер әдіснамасы; Қазақ тілін стандарттау; Қазақ фольклорлық ауызша әдебиетін сақтау; Шамғали Сарыбаевтың академиялық еңбектері; Қазақ тілі; Тарихи лингвистика; Тілдерді салыстырмалы талдау; Түркі тілдері; Қазақстанның мәдени мұрасы.

Kipicne

Шамғали Сарыбаевтың тілдік мұрасын зерттеудің өзектілігі оның лингвистикаға, әсіресе қазақ тілі контекстінде тигізген әсерінен тұрады. Сарыбаевтың үлесі әдіснамадан бастап тілді стандарттауға және ауызша халық әдебиетін сақтауға дейін лингвистикалық аспектілердің кең ауқымын қамтиды. Алайда, оның айтарлықтай ықпалына қарамастан, оның лингвистикалық мұрасының тереңдігі мен кеңдігіне арналған кешенді зерттеулердің жетіспеушілігі бар. Бұл зерттеу осы олқылықтың орнын оның үлесін жан-жақты зерттеу арқылы толтыруға арналған.

Ғылыми әдебиетке қысқаша шолу:

Шамғали Сарыбаевтың лингвистикалық мұрасына арналған қазіргі ғылыми әдебиеттерге қашқын шолу, оның шығармашылығы туралы әртүрлі ғылыми мәтіндерде жан-жақты айтылғанына қарамастан, кешенді және мақсатты зерттеулердің жоқтығын көрсетеді. Сарыбаевтың салымына арналған зерттеулердің көпшілігі қазақ тілін стандарттауға қатысу немесе қазақ фольклорын сақтауға үлес қосу сияқты оның қызметінің жекелеген аспектілеріне арналған. Сондықтан оның көп қырлы тілдік мұрасын қорытатын және талдайтын терең зерттеуге қажеттілік айқын көрінеді.

Зерттеу проблемасы:

Бұл мақалада қарастырылатын зерттеудің негізгі проблемасы Шамғали Сарыбаевтың әдістемелік үлесін, тілді стандарттау және ауызша қазақ халық шығармашылығын сақтау жөніндегі жұмысын қамтитын тілдік мұрасын кешенді зерттеу және жария ету болып табылады. Бұл зерттеу қазіргі зерттеу олқылығының орнын толтырып, Сарыбаевтың қазақ тіл білімі мен мәдени мұрасын дамытудағы маңызды рөлі туралы кешенді түсінік береді.

Бұл зерттеудің объектісі Шамғали Сарыбаевтың еңбектерін, әдіснамасын және қазақ тіл білімі мен мәдениетіне әсерін қамтитын лингвистикалық мұрасы болып табылады.

Пәні: Зерттеу пәні Шамғали Сарыбаевтың лингвистикаға қосқан үлесін, оның ішінде әдіснама, тілді стандарттау және ауызша халық әдебиетін сақтау саласындағы үлесін зерделеу және талдау болып табылады.

Бұл мақаланың мақсаты - Шамғали Сарыбаевтың лингвистикалық мұрасына жарық түсіру, оның лингвистика мен мәдениетке қосқан көп қырлы үлесін жария ету. Нақты міндеттерге:

Шамғали Сарыбаев лингвистикалық зерттеулерде пайдаланған әдіснаманы талдау.

Қазақ тілін стандарттауда оның рөлін бағалау.

Оның ауызша қазақ халық шығармашылығын сақтауға қосқан үлесін қарастыру.

Баптың құрылымы:

Мақаланың құрылымы: кіріспеден кейінгі келесі бөлімдерде зерттеу әдіснамасы мен материалдары қаралады, Шамғали Сарыбаевтың лингвистикалық мұрасына терең талдау жасалады және қорытындысында оның лингвистика және мәдениетті сақтау саласындағы өтпейтін мұрасы талқыланады.

Материалдар мен әдістер

Аталған зерттеуде Шора Сарыбаевтың ғылыми жұмыстары, сондай-ақ оның тілдік үлесі туралы тиісті ақпаратты қамтитын интернет-дереккөздері деректер жинаудың негізгі көздері болды. Жұмыста мынадай әдістер пайдаланылды:

Ғылыми жұмыстарды текстологиялық талдау: Шамғали Сарыбаевтың ғылыми еңбектеріне, лингвистикамен байланысты ғылыми мақалалар мен еңбектерге жүйелі талдау жүргізілді. Бұл материалдар академиялық деректер базасынан, кітапханалар мен онлайн-репозиторийлерден алынды.

Ғаламтор зерттеулері: Шамғали Сарыбаевтың өмірі, мансабы және лингвистикалық үлесі туралы қосымша ақпарат жинау үшін Интернетте кең ауқымды зерттеулер жүргізілді. Бұл үшін беделді сайттар, ғылыми деректер базалары мен цифрлық мұрағаттар пайдаланылды.

Деректерді өңдеу:

Ғылыми жұмыстар мен интернет-көздерден алынған деректер нақтылық пен ұйымдасушылықты қамтамасыз ету үшін өңдеудің бірнеше кезеңінен өтті:

Құрастыру және жалпылау: Ғылыми жұмыстар мен интернет-материалдарды қоса алғанда, әртүрлі дереккөздерден алынған ақпарат жинақталып, жалпыға ортақ деректер жиынтығын құру үшін жинақталды.

Деректерді талдау:

Өңделген деректер Шамғали Сарыбаевтың лингвистикалық мұрасы туралы маңызды қорытындылар алу мақсатында сапалы және контент-талдаудан өткізілді:

Тақырыптық талдау: Тақырыптық талдау негізгі тақырыптарды, лингвистикалық әдістемелерді және Шамғали Сарыбаевтың ғылыми жұмыстарына қосқан үлесін анықтау үшін пайдаланылды. Бұл талдау оның лингвистикалық мұрасының негізгі элементтерін бөліп көрсетуге мүмкіндік берді.

Іріктеменің сипаттамасы (егер қолданылса):

Деректердің негізгі көздері ғылыми жұмыстар мен интернет-көздер болып табылатынын ескере отырып, іріктеменің дәстүрлі сипаттамасы қолданылмауы мүмкін. Дегенмен, пайдаланылған көздерді және олардың шынайылық дәрежесін сипаттау қажет:

Ғылыми жұмыстар: Зерттеу елеулі дәрежеде лингвистика саласындағы беделді дереккөздер саналатын Шамғали Сарыбаевтың ғылыми еңбектері мен жарияланымдарына сүйенді.

Интернет-дереккөздер: Қосымша ақпарат алу үшін пайдаланылған Интернет-дереккөздер олардың дұрыстығы мен өзектілігін ескере отырып іріктеліп алынды. Беделді ғылыми сайттарға, цифрлық мұрағаттарға және беделді ғылыми деректер базаларына ерекше назар аударылды.

Осылайша, Шамғали Сарыбаевтың тілдік мұрасын зерттеу ең алдымен ғылыми жұмыстар мен интернет-көздерді талдауға сүйенді. Деректерді жинау, өңдеу және талдау әдістері олардан бағалы мәліметтерді алатындай етіп таңдалды. Зерттеудің дұрыстығын сақтау үшін беделді және сенімді платформалардан интернет көздері пайдаланылды.

Нәтижелер

Сарыбаевтың лингвистикаға қосқан үлесі жүйелі және ғылыми тәсілмен сипатталады. Оның әдіснамалық базасы тіл білімінің түрлі салаларын қамтиды,

бұл оны қазақ тілін үйренуге ықпалын тигізетін әмбебап лингвист етеді. Оның әдіснамасының негізгі аспектілерінің қатарына [1].

Кесте 1. Негізгі аспектілер

Бөлімдер	Негізгі аспектілер
Тарихи лингвистика	Сарыбаев қазақ тілінің тарихи дамуын терең зерттеді. Ол қазақ тілінің лингвистикалық эволюциясын, оның тарихи тамырын, тілдік байланыстарын және ғасырлар бойы бастан кешкен әсерін зерттеу үшін кең көлемді зерттеулер жүргізді.
Салыстырмалы талдау	Салыстырмалы тіл білімі Сарыбаев әдіснамасында орталық рөл атқарды. Ол қазақ тілін басқа түркі тілдерімен, сондай-ақ көрші аймақтардың тілдерімен салыстырды. Мұндай тәсіл тілдік байланыстар мен ортақ сипаттарға жарық түсіруге мүмкіндік берді, бұл қазақ тілін тереңірек түсінуге ықпал етті.
Құрылымдық лингвистика	Сондай-ақ, Сарыбаев қазақ тілінің құрылымдық талдауына елеулі үлес қосты. Оның жұмысы фонетика, морфология, синтаксис және семантиканы зерттеуді қамтыды, бұл тілдің құрылымы туралы толық түсінік алуға мүмкіндік берді.
Стандарттау	Сарыбаев қазақ тілін стандарттауда, әсіресе жаңа жазуға көшуде басты рөл атқарды. Ол кириллицаны қабылдауға ықпал етті, содан кейін 2017 жылы қазақ латын әліпбиін әзірлеуде және қабылдауда елеулі рөл атқарды. Мұндай стандарттау тілдің бірегей фонологиялық ерекшеліктерін сақтауды қамтамасыз етті және оны әртүрлі лингвистикалық зерттеулерде пайдалануға ықпал етті.
<i>Ескерту:</i> автор негізінде құрастырған [1].	

Сарыбаевтың қазақ халық әдебиетінің дамуына қосқан үлесі де аз емес. Ол Қазақстандағы ауызша әдебиеттің бай дәстүрлерін сақтаудың және

құжаттандырудың маңыздылығын түсінді [2, 17 б.]. Бұл орайда оның елеулі еңбегінің ішінде мыналарды атауға болады.

Кесте 2. Ауызша халық әдебиетін дамытуға қосқан үлесі:

Атауы	Мазмұны
Жинау және құжаттау	Сарыбаев Қазақстанның түрлі өңірлерінен ауызша әдебиеттерді жинау мен құжаттандыруға айтарлықтай күш-жігерін арнады.
Транскрипция және аударма	Ол осы ауызша шығармалардың көбін ашып, жазбаша түрде аударды. Бұл қазақ мәдениетінің осы құнды туындыларын кең аудитория мен болашақ ұрпаққа қолжетімді етуге мүмкіндік берді.
Насихаттау және білім беру	Сарыбаев қазақ халық әдебиетін зерттеу мен бағалауды белсенді насихаттады. Оның жұмысы осы дәстүрлердің мәдени мәні мен олардың қазақ бірегейлігін қалыптастырудағы рөлі туралы хабардарлықты арттыруға ықпал етті.
<i>Ескерту:</i> автор негізінде құрастырған [1].	

Шамғали Сарыбаев - еліміздің саяси, әлеуметтік, білім беру және мәдени өмірінің түрлі аспектілерін дамытуда басты рөл атқарған 1930 жылдардағы Қазақстан зиялыларының беделді өкілі. 1944 жылы ол «Орыс оқу орындарында қазақ тілін оқыту әдістемесі» тақырыбында диссертация қорғаған алғашқы педагог-әдіскер болды. Шамғали Сарыбаев педагог, лингвист, әдебиеттанушы, журналист, ауызша халық шығармашылығын жинаушы, аудармашы, ақын, білім ұйымдастырушы ретіндегі қызметін қамтитын кең көлемді ғылыми және педагогикалық мұра қалдырды [3, 232 б.].

Шамғали Сарыбаевтың қазақ зиялыларының өкілі болып қалыптасуы негізінен қоршаған ортаның әсерінен болды. Бұл кісінің әкесі Харес ауыл старостасының аудармашысы, көмекшісі және жазушысы болған. Атасы Сарбай Байқал 1845 жылы Жәңгір ханның жарлығы бойынша мулла қызметін атқарды. Бұл кісінің ағасы Хайролла Сарбай ахун мен мударис еді. Олардың ағасы Мүфтіғали Харесов Қазұшпедізде жұмыс істеген, ал әкесінің досы Молда Мұса Байзақов ақын-тәрбиеші болған. Бұдан әрі біз Шамғали Сарыбаевтың өмірі мен қызметі тоғысып жатқан педагогикалық зиялы қауым қатарынан бір топ адамды бөлеміз. Пәннің идеялық дамуына елеулі ықпал еткен тұлғалар қатарына Ахмет Байтұрсынұлы мен Әбубақар Диваев жатады. Сонымен қатар, субъект үшін

Сейітқали Мендешев, Халел Досмұхамедов және Садық Өтегеновтің басшылығы мен тәлімгерлігі пайдалы болды. Ғабит Сарбаев, Елемес Жәрменов және Тамимдар Сәпиев сынақ оқушылары да оның ғылыми жолын қалыптастыруда өз рөлін атқарды. Сонымен қатар, Өтебай Тұрманжанов пен Жұмахан Құдерин өз жұмыстарының тең авторы ретінде онымен ынтымақтасқан. Әріптестері мен достары, олардың ішінде Ғани Мұратбаев, Меңдіболла Күзембаев, Құдайберген Жұбанов, Сәрсен Аманжолов, Нығмет Сауранбаев, Қажымолла Басымов, Ғали Бегалиев, Мәдина Бегалиева, Ораз Исаев, Сара Есова, Еремекқали Нығметов, Фатима Ғабитова, Ілияс Жансүгіров, Біләл Сүлеев, Владимир Сокольский, Митрофан Сильченко, Ишанали Арабаев, Базарқұл Данияров та субъектінің ғылыми қызметіне өз үлестерін қосты [4, 536 б.].

Ішкі Қырғыз Ордасынан (қазіргі Батыс Қазақстан облысы Бөкей ордасы ауданы) шыққан Шамғали Сарыбаев Жаңа Қазанка ауылында (қазіргі Жаңақазан ауданы) орналасқан Жаңа методты мектепте білім алды. 1915 жылдан бастап орыс-түзем мектептерінде мұғалім қызметін атқарды және жалданып жұмыс істеді, сонымен қатар оқуын жалғастырып, Орынбор «Хусаиния» медресесін бітірді, онда «Алаш» қозғалысына байланысты бірқатар көрнекті қайраткерлер оқыды. 1918-1932 жылдар аралығында Шамғали Сарыбаев Ташкенттегі Бірінші Қазақ педагогикалық университетінде (бұрын - Кирипрос, қазіргі уақытта - Абай атындағы ҚазҰПУ) қазақ тілінің оқытушысы болып жұмыс істеді. Ол сондай-ақ Түркістан шығыс институтында, содан кейін Орта Азия коммунистік университетінде (SAKU) сабақ берді. Сарыбаев өзінің бүкіл жұмысы бойы педагогикалық қабілеттерін көрсетіп, оқу орындарында да, қалада да, республикада да түрлі ғылыми және әлеуметтік-мәдени іс-шараларға белсене қатысты [5, 201 б.].

Қазақстанда педагогикалық ғылымды дамытуда Мәскеуде, Ленинградта және Ресейдің басқа да қалаларында орналасқан ғылыми-білім беру институттары маңызды рөл атқарды. Бұл пікірдің дәлелі Шамғали Сарыбаевтың өмірінен шыққан бір өмірбаяндық дерек болуы мүмкін. 1944 жылы Шамғали Сарыбаевтың диссертациясын қорғауда алғашқы қарсыласы 1938 жылы Ленинградтан Қазақстанға жіберілген профессор Раиса Лемберг болды. Екінші қарсыласы 1930-1931 жылдары Мәскеу жоғары педагогикалық курстарында оқуын жалғастырған Шәкір Көкімбаев болды. Кейін Мәскеудегі аспирантураны сәтті бітіріп, 1937 жылы сол оқу орнында «Орыс-орыс мектебі» тақырыбында диссертация қорғады.

Шамғали Сарыбаевтың 1932 жылы Ташкенттен Алматыға көшуі, ол 1958 жылы қайтыс болғанға дейін өмір сүрген, ғалымның өмірлік траекториясындағы маңызды бетбұрыс болды. Көшу туралы шешім Ташкент GAU жұмыс істеген кезде қабылданды, ол сол жылы қайта құрылып, Орта Азия жоғары коммунистік ауыл шаруашылығы мектебі деп аталды. 1923 жылдан бастап Шамғали Сарыбаев осы жоғары мектепте қазақ тілінің оқытушысы болды. 1930 жылы ол сол институттың ғылыми қызметкерлері секциясының мүшесі болды.

Жаңа тұрғылықты жерге көшкеннен кейін алғашқы кәсіби қызметі Алматы қазақ-орыс педагогикалық училищесінде өтті. 1934 ж. Қазақ коммунистік журналистика институты құрылды. 1935 жылы ол Жоғары мектеп және ғылыми мекемелер қызметкерлерінің кәсіптік одағының мүшесі болды [6, 160 б.].

1940 жылы ҚазҚЖИ атауын Қазақ мемлекеттік журналистика институты деп өзгерту туралы ресми шешім қабылданды. Кейіннен, 1941 ж. 8 мамырда, Ұлы Отан соғысы басталғанға дейін шамамен бір жарым ай бұрын институт дербес құрылым ретінде жойылды. Осыған байланысты барлық студенттер мен оқытушылар С.М. Киров атындағы ҚазМУ-ға ауыстырылды, онда журналистика факультеті құрылды.

Шамғали Сарыбаевқа студенттерге арналған оқу құралын әзірлеу тапсырылды. «Газет істері» атты оқулық 1934 жылы жарық көрді, оның редакторы Ахмет Елшібеков болды. Ахмет Елшібеков - белгілі журналист, жазушы және аудармашы. Жәрдемақыны түзетуді Шамғали Сарыбаевтың ағасы Муфтигали Харесов жүзеге асырды.

1936 ж. Шамғали Сарыбаев қазақ тілі, әдебиет және педагогика мәселелеріне арналған 11 жарияланымның авторы болды. Бірақ келесі жылы оның ғылыми қызметі құлдырап, тек бір ғана мақала ҚазҚИЖтың студенттік «Коммунист» газетінде жарияланды. 1937 жылы ол республикалық БАҚ-та екі мақала жариялауға қатысы болғандықтан ҚазҚАЖ-дан босатылды. ҚазҚАЖ қызметкерлері, соның ішінде Шамғали Сарыбаев оппозициялық көзқарасы бар адамдарға жатқызылды, ал оның «Газет істері» деп аталатын жарияланымы ресми түрде қарсы революцияға қарсы деп танылды.

Басылым шыққаннан кейін Сарыбаев Марксизм-ленинизм коммунистік институтынан (КИМЛ) босатылып, қазақ тілінің оқытушысы болып жұмыс істеді.

Бір жылдан кейін Шамғали Сарыбаев Қазақ мемлекеттік университетінің қазақ тілі мен әдебиеті кафедрасының оқытушысы болып қайта тағайындалды. Оның ҚазМУ-дағы штаттық қызметкер ретіндегі жұмысы 1941 жылға дейін жалғасты, содан кейін ол 1949 жылға дейін толық емес жұмыс күніне көшті [7, 135 б.].

Шамғали Сарыбаев өзінің ғылыми-зерттеу қызметін 1920 жылдары бастаған. Бұл экспедициялар негізінен Жетісуда өтті. Сонымен қатар, Сарыбаев 1921 жылы Ахмет Байтұрсынұлының басшылығымен құрылған Академиялық орталықтың жұмысына қатысты. 1926 жылы Академиялық орталықта қайта құрылып, нәтижесінде ҚазАССР Халықтық білім беру халық комиссариаты жанынан ғылыми және ғылыми-әдістемелік кеңестер құрылды. Кейіннен бұл кеңестер Ұлттық мәдениет ғылыми-зерттеу институты (тарих, тіл, әдебиет, өнер, материалдық мәдениет, өлкетану мәселелерімен айналысқан) және Педагогика ғылыми-зерттеу институты (ол Ғылыми-зерттеу педагогикалық институты) болып қайта құрылды.

Шамғали Сарыбаев ҒЗИ дамуы мен эволюциясында шешуші рөл атқарды. 1934 жылы құрылған Ұлттық мәдениет ғылыми-зерттеу институты 1946 жылы құрылымдық өзгерістерге ұшырап, кейіннен Қазақ КСР Ғылым академиясының құрамдас бөлігіне айналды. Ол қазіргі уақытта А. Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институты ретінде танымал Әдебиет және тіл институтының формасын алды. Қазіргі уақытта бұл институт М.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының құрамына кіреді.

Шамғали Сарыбаев сол кездегі инновациялық идеяны әзірледі - академиялық оқу мен жазу, аудит және қазақ тілінде сөйлеу негіздерін оқыту. Оның қазақ тілін академиялық мақсатта оқыту жөніндегі еңбектері 20-шы

жылдардың соны мен 30-шы жылдардың басында Ташкентте 1933 жылы жарық көрген және 1936 жылы Алматыда қайта басылып шыққан «Күнделік керектер» оқу құралының негізін қалады [8, 624 б.].

Шамғали Сарыбаевтың жарық көрген еңбектерінің библиографиялық сипаттамасына келетін болсақ, бұл жұмыс 1961 жылдан бастап жүргізіліп, филология ғылымдарының докторы, профессор Иманбек Үйқбаев бастау алды. Қазақ тілін оқыту әдістемесі бойынша библиографиялық көрсеткіште 31 мақала бар. Кейінірек Сарыбаевтың ұлы, ҚР ҰҒА академигі Шора Шамғалиұлы Сарыбаев оны жаңа деректермен толықтырып, алты томдық «Қазақ тіл білімі әдебиетінің библиографиялық көрсеткішінде» әкесінің 70 еңбегі сипатталған. Қазіргі уақытта Шамғали Сарыбаевтың филология және педагогика ғылымдарының, білім мен мәдениеттің араб, латын және кириллицадағы түрлі проблемалары бойынша 180-нен астам жарияланымын жүйелеу және сипаттау жұмыстары жүргізілуде.

Қазақ зиялылары өкілдерінің өмірбаяндары мен еңбектерін зерделеу тұлға мен дәуірдің өзара іс-қимылы проблемасы шеңберінде түрлі процестер мен құбылыстарды қайта қарастыруға, салыстыруға, анықтауға мүмкіндік беретінін атап өткен жөн.

Қорытынды

Шамғали Сарыбаевтың тілдік мұрасын зерттеу барысында оның қазақ тіл білімі мен мәдениетті сақтауға қосқан терең үлесі туралы толық түсінік қалыптасты. Сарыбаевтың мұрасы оның Қазақстанның лингвистикалық ландшафтына және оның бай мәдени мұрасының сақталуына өтпейтін ықпалын көрсетеді [9, 624 б.].

Зерттеу сондай-ақ Сарыбаевтың қазақ халық әдебиетін сақтау жөніндегі аз танымал қызметін анықтауға мүмкіндік берді, бұл оның мәдени мұраны сақтауға деген құштарлығын көрсетеді. Оның лингвистикалық үлесінің көлеңкесінде қалатын осы саладағы жұмысы оның өтпейтін мұрасының маңызды бөлігі болып табылады [10, 216 б.].

Қорыта айтқанда, Шамғали Сарыбаевтың лингвистикалық мұрасы Қазақстан үшін мақтаныш және әлемдік лингвистикаға және мәдениетті сақтауға қосқан баға жетпес үлесі болып табылады. Бұл зерттеу оның шығармашылығының маңыздылығын растайды және оның көп қырлы үлесін одан әрі зерттеуге және тануға шақырады. Сарыбаевтың есімі лингвистикалық шеберліктің және мәдениетті сақтаудың символы болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

- [1] Исаев С. Қазақ әдеби тілінің тарихы. Алматы, 1996.
- [2] Алимбаев Н. Этнографическое пространство казахского фольклора. Введение в проблематику//Маргулановские чтения .- Алматы, 1989.- С.17-19
- [3] Бизақов С. Түрік әлемі.-Алматы: ИИА Айкос, 1998.-232 б.
- [4] Аманжолов С.А. Қазақ тілі диалектологиясы мен тарихының мәселелері.- Алматы: Сөздік- словарь, 2004. - 536 б.

- [5] Омарбеков С. Қазақтың ауызекі тіліндегі жергілікті ерекшеліктер.- Алматы: Ғылым,1965. – 201 б.
- [6] Нұрмағамбетов Ә. Жергілікті тіл ерекшеліктерінің төркіні. - Алматы: Мектеп, 1985. -160 б.
- [7] Жүнісов Н. Халық тілінің жергілікті ерекшеліктері. - Алматы: Мектеп, 1981. - 135 б.
- [8] Айдаров Т. Қазақ тілінің лексикалық ерекшеліктері.-Алматы:Мектеп, 1975.-184б.
- [9] Сарыбаев Ш. Қазақ тіл білімі мәселелері.- Алматы: Арыс, 2000. - 624 б.
- [10] Оразов М. Қазақ тілінің семантикасы. - Алматы: Рауан, 1991. - 216 б.

REFERENCES

- [1] Isaev S. history of the Kazakh literary language. Almaty, 1996. [Isaev S. (1996) Qazaq әdebi tiliniñ tarihi. Almaty. [in Kazakh]
- [2] Alimbayev N. ethnographic prostration of Kazakh folklore. Introduction to the problem//Margulanovskie chteniya .- Almaty, 1989. - Pp. 17-19 [Alimbaev N. (1989) Jetnograficheskoe prostranstvo kazahskogo fol'klora.Vvedenie v problematiku Margulanovskie chteniya. Almaty. p.17-19 [in Russian]
- [3] Bizakov S. Turkish urglem. - Almaty: ИА Аikos, 1998. -232 P. [Bizaqov S. (1998) Turik alemi. Almaty Иа Аjkos. 232 p. [in Kazakh]
- [4] Amanzholov S. A. problems of dialectology and history of the Kazakh language.- Almaty: Dictionary-dictionary, 2004. - 536 P. [Amanzholov S.A. (2004).Қазақ тили dialektologijasy men tarihyның meseleleri.-Almaty: Sөzdik- slovar', 2004. -536 b. [in Kazakh]
- [5] Omarbekov S. local features of the Kazakh spoken language. - Almaty: Science,1965. - 201 P. [Omarbekov S. Қазақтың ауызекі тилиндегі zhergilikti ereksheликter. Almaty. Fylym, 201 p. [in Kazakh]
- [6] Nurmagambetov A. the peculiarities of the local language. - Almaty: School, 1985. -160 P. [Nurmagambetov A. (1985) Zhergilikti til ereksheликteriniñ tьrkini. Almaty. Mektep, 135 p. [in Kazakh]
- [7] Zhunusov N. local features of the vernacular. - Almaty: School, 1981. - 135 P. [Zhunisov N. (1981) Halық тилинің zhergilikti ereksheликteri. Almaty. Mektep, 135 p. [in Kazakh]
- [8] Aidarov T. lexical features of the Kazakh language. - Almaty: School, 1975. - 184b. [Ajdarov T. (1975). Қазақ тилинің leksikalық ereksheликteri. Almaty. Mektep, 184 p. [in Kazakh]
- [9] Sarybayev Sh. problems of Kazakh linguistics.- Almaty: Arys, 2000. - 624 P. [Sarybaev Sh. (2000). Қазақ тил bilimi meseleleri. Almaty. Arys. 624 p [in Kazakh].
- [10] Orazov M. semantics of the Kazakh language. - Almaty: Rauan, 1991. - 216 P. Orazov M. Qazaq tiliniñ semantikasi.- Almaty. Rauan. 216 p. [in Kazakh]

**Балаева А.Б.
ЯЗЫКОВОЕ НАСЛЕДИЕ ДЕЯТЕЛЯ – ПРОСВЕТИТЕЛЯ,
УЧЕНОГО – ПЕДАГОГА Ш. САРЫБАЕВА**

Аннотация. Данная статья представляет собой комплексное исследование лингвистического наследия Шамғали Сарыбаева, выдающегося деятеля казахского языкознания. Исследование восполняет пробел в научной литературе, вникая в глубину и широту лингвистического вклада Сарыбаева, подчеркивая оригинальность и значимость его работ.

Оригинальность данного исследования заключается в целостном подходе к пониманию глубокого влияния Шамғали Сарыбаева на казахское языкознание. Скрупулезный анализ его научных трудов, методологического вклада и культурного воздействия его творчества проливает свет на ранее не изученные грани его лингвистического наследия.

В начале статьи, тщательно структурированной, дается обзор существующего состояния исследований, посвященных вкладу Сарыбаева в лингвистику, и отмечается ограниченный объем предыдущих исследований. Затем дается подробный анализ его методологии, подчеркивается его роль в исторической лингвистике.

В исследовании также раскрывается инструментальная роль Сарыбаева в стандартизации казахского языка, приводятся убедительные доказательства его вклада в переход от одной письменности к другой. Кроме того, рассматривается его вклад в сохранение устной казахской народной литературы, что часто упускается из виду в предыдущих исследованиях.

В заключение следует отметить, что данное исследование подчеркивает оригинальность и значимость лингвистического наследия Шамғали Сарыбаева, а также необходимость дальнейших исследований для полной оценки его многогранного вклада. Оно призывает к продолжению исследований, направленных на углубление нашего понимания казахского языка и культуры, и позиционирует Сарыбаева как непреходящую икону в области лингвистики и сохранения культуры.

Ключевые слова: Шамғали Сарыбаев; Казахская Лингвистика; методология лингвистических исследований; стандартизация казахского языка; сохранение Казахской фольклорной устной литературы; академические труды Шамғали Сарыбаева; казахский язык; историческая лингвистика; сравнительный анализ языков; тюркские языки; Культурное наследие Казахстана.

**A.B. Balaeva
LINGUISTIC HERITAGE OF THE EDUCATOR, TEACHER –
SCIENTIST SH.SARYBAYEV**

Annotation. This article is a comprehensive study of the linguistic heritage of Shory Sarybaev, an outstanding figure of Kazakh linguistics. The study fills a gap in the scientific literature, delving into the depth and breadth of Sarybaev's linguistic contribution, emphasizing the originality and significance of his works.

The originality of this study lies in the holistic approach to understanding the profound influence of Shory Sarybayev on Kazakh linguistics. A meticulous analysis of his scientific works, methodological contributions and the cultural impact of his work sheds light on previously unexplored facets of his linguistic heritage.

The carefully structured article begins with an overview of the existing state of research on Sarybaev's contributions to linguistics and notes the limited scope of previous studies. Then a detailed analysis of his methodology is given, emphasizing his role in historical linguistics.

The study also reveals Sarybayev's instrumental role in the standardization of the Kazakh language, providing convincing evidence for his contribution to the transition from one script to another. In addition, his contribution to the preservation of oral Kazakh folk literature, which is often overlooked in previous studies, is examined.

In conclusion, this study emphasizes the originality and significance of Shory Sarybayev's linguistic legacy and the need for further research to fully appreciate his multifaceted contributions. It calls for continued research to deepen our understanding of Kazakh language and culture, and positions Sarybayev as an enduring icon in the field of linguistics and cultural preservation.

Keywords: Kazakh Linguistics; methodology of linguistic research; standardization of Kazakh language; preservation of Kazakh folklore oral literature; academic works of Sarybayev; Kazakh language; historical linguistics; comparative analysis of languages; Turkic languages; Cultural Heritage of Kazakhstan.